

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Lastensuojelun Keskusliiton lausunto liittyen hallituksen esitykseen eduskunnalle laiksi kansaneläkkeen ja eräiden muiden etuuksien vuoden 2017 indeksitarkistuksista sekä laeiksi kansaneläkeindeksistä annetun lain 2 §:n ja toimeentulotuesta annetun lain 9 §:n muuttamisesta (HE 149/2016 vp)

Esitysluonnoksen keskeiset ehdotukset

Hallituksen esityksessä (HE 149/2016 vp) ehdotetaan annettavaksi laki, jolla **kansaneläkeindeksi jäädytettäisiin** pysyvästä lainsäädännöstä poiketen **vuoden 2016 tasolle**.

Hallitus esittää tämän lisäksi kansaneläkeindeksin **alentamista 0,85 prosentilla** vuoden 2016 tasosta. Muutos on osa valtioneuvoston julkisen talouden suunnitelmaa. Kansaneläkeindeksiin suunniteltu muutos vaikuttaisi kansaneläkkeisiin ja takuueläkkeisiin sekä kaikkiin muihin etuuksiin, jotka on sidottu kansaneläkeindeksiin. Näitä muita etuuksia ovat muun muassa **vammaisetuudet**, työttömyysturvalain mukainen peruspäiväraha, työmarkkinatuki sekä **lapsikorotus**. Indeksitarkistuksia koskevaa muutosehdotusta ei kompensoitaisi seuraavissa kansaneläkeindeksin tarkistuksissa.

Kansaneläkeindeksiin on sidottu myös sairausvakuutuslain (1224/2004) mukainen **lääkekorvauksen** vuotuisen **omavastuun määrä** samoin kuin sairauspäivärahan vähimmäismäärä, **vanhempainpäivärahojen vähimmäismäärä ja erityishoitorahan vähimmäismäärä**.

Lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain (1128/1996) mukaiset **kotihoidon ja yksityisen hoidon tuen hoitoraha ja hoitolisä** sekä osittainen hoitoraha ja joustava hoitoraha on sidottu kansaneläkeindeksiin.

Esityksessä myös ehdotetaan, että kansaneläkeindeksin määrittämisessä käytettävää ja laissa¹ oleva **jakaja 1,168 muutettaisiin arvoon 1,1824**. Tämä kohta tulisi voimaan vuoden 2018 alusta lukien.

Esitys liittyy valtion vuoden 2017 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä. Hallitus antoi asiaa koskevat esitykset eduskunnalle 15.9.2016. Muutosten on tarkoitus tulla voimaan 1.1.2017.

¹ Laki kansaneläkeindeksistä annetun lain 2 §:n muuttamisesta (869/2014). Laki tuli voimaan 1.1.2015.

Lastensuojelun Keskusliiton (LSKL) lausunto

LSKL pitää lapsiperheiden kannalta **erittäin ongelmallisena** kansaneläkeindeksin jäädyttämisestä vuoden 2016 tasolle ja indeksin alentamista 0,85 %-lla. Perusturvaetuudet ovat jo nykyiselläänkin lasten ja lapsiperheiden osalta alhaisia ja suunnitellut toimet kurjistaisivat tilannetta entisestäänkin. Lisäksi vuoden 2017 indeksin **alentaminen olisi myös vuoden 2018 kansaneläkeindeksin laskennan pohjana ja jäisi siten pysyvästi voimaan.**

Voimassa olevan lainsäädännön mukaan kansaneläkeindeksiin sidottuja eläkkeitä ja muita etuuksia olisi hallituksen esityksen mukaan pitänyt korottaa vuonna 2017 arviolta 0,4 %.² Suunniteltu vähennys **vaikuttaa yhdessä muiden säästöjen ja leikkausten kanssa** merkittävästi sen kohteeksi joutuvien perusturvaan, jonka taso on Suomessa muutoinkin alhainen. Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitea on vuonna 2015 huomauttanut Suomea riittämättömästä perusturvan tasosta. **Kansaneläkeindeksin jäädyttäminen ja alentaminen lisää riskiä, että toimeentulotukea saavien perheiden määrä kasvaa ja täten myös toimeentulotukimenot lisääntyvät.**

Suunniteltujen muutosten **vaikutus heijastuu lasten ja perheiden tulevaisuuteen**, koska jäädyttämistä ja indeksin alentamista ei ole tarkoitus kompensoida myöhemmin vaan muutos on tarkoitettu pysyväksi. Lisäksi esityksessä ehdotettu muutos kansaneläkeindeksin määrittämisessä käytettävään jakajaan vaikuttaisi alentavasti jatkossakin kansaneläkeindeksiin.³

Lapsiperheen riittävä toimeentulo on olennainen tekijä lapsen hyvinvoinnille ja kehitykselle. Myös **YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus** edellyttää, että Suomen on taattava lapselle kehittymisen edellytykset mahdollisimman täysimääräisesti (6 artikla).

Esityksessä kaavailut muutokset heikentävät perustuslain 19 §:n 3 momentissa turvattua lapsiperheiden tukea. Suomen perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan on tuettava perheen ja muiden huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu. Julkisen vallan on myös turvattava, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut. Lapsen oikeuksien yleissopimuksen mukaan lapsella oikeus sosiaaliturvaan (26 artikla) sekä riittävään elintasoon (27 artikla). Valtiolla on myös velvollisuus tukea vanhempia heidän hoitaessaan lastenkasvatustehtäväänsä (18 artiklan 2 kappale). YK:n **lapsen oikeuksien komitea on kehottanut** Suomea tehostamaan pyrkimyksiä tukea vähäosaisia perheitä sekä takaamaan kaikille lapsille oikeuden riittävään elintasoon (Lapsen oikeuksien komitean Suomea koskevat päätelmät 2011, kohdat 49-50).

Kansaneläkeindeksiin suunnitellut toimenpiteet **kasvattavat pienituloisuusastetta erityisesti niissä perheissä, joissa perheenjäsenenä on pitkäaikaissairas tai vammainen lapsi.** Lapsen vamma tai sairaus aiheuttaa usein keskimääräistä suurempaa palvelutarvetta perheessä. Viimeaikaisten säästöjen ja leikkauksien kertaantuvaa kokonaisvaikutusta vammaisten lasten perheiden osalta pahentaa mm. se, että

² **Lähempänä oleva arvio: 0,5 %.** (Vuoden 2016 kansaneläkeindeksi 1631 ja vuoden 2017 indeksi 1639)

³ Kansaneläkeindeksin määrittämisessä käytettävä ja laissa (laki kansaneläkeindeksistä annetun lain 2 §:n muuttamisesta) oleva jakaja 1,168 muutettaisiin arvoon 1,1824.

sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksut ovat jatkuvasti nousseet, lääkekorvauksia on leikattu sekä kela-matkojen omavastuita korotettu. Hallituksen esityksessä suunnitellulla toimenpiteellä yhteiskunta säästää suhteettomasti muutenkin heikossa asemassa ja kuormittavassa elämäntilanteessa olevilta perheiltä. Sekä lapsen oikeuksien yleissopimus että YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus (nk. vammaisyleissopimus) sisältävät **syrynnän kiellon**. Suunniteltuja muutoksia kansaneläkeindeksiin tulee tarkastella em. ihmisoikeussopimusten syrjintäkieltosäännöksen valossa.

LSKL korostaa, että **Vammaisfoorumin sekä vammaisjärjestöjen kuuleminen on välttämätöntä**, silloin kun lakiesitykset koskevat vammaisten lasten ja heidän perheidensä oikeuksia ja asemaa. Tähän Suomea velvoittaa vammaisyleissopimus.⁴

LSKL pitää suurena puutteena sitä, ettei lainvalmistelussa ole tehty lainkaan lapsi- ja perhevaikutusten arviointia. Lapsi- ja perhevaikutusten kokonaisvaltaisella arvioinnilla oltaisiin voitu selvittää ja ottaa huomioon kaikkien suunniteltujen ja jo aiemmin tapahtuneiden heikennysten/leikkausten yhteisvaikutukset lapsiin ja perheisiin. LSKL korostaa, että vaikutuksia tulee arvioida erilaisessa tilanteessa olevien lasten ja perheiden kannalta. **Kokonaisvaltaista lapsi- ja perhepolitiikkaa ei voida toteuttaa niin, että yksittäiset lainsäädännön uudistukset toteutetaan irrallisena toisistaan ja ilman huolellista lapsi- ja perhevaikutusten arviointia.**

Taloudellisesti haastavana aikana on erityistä huomiota kiinnitettävä taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen.⁵ Lapsen oikeuksien sopimuksen 3 artiklan mukaisesti **lapsen edun ensisijaisuuden periaatetta tulee johdonmukaisesti soveltaa päätöksenteossa.**

TSS (Taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset) -oikeuksien, jotka on määritelty ihmisoikeussopimuksissa ja kansallisessa perustuslaissa, yksi oikeusvaikutus on **heikennyskieltovaikutus**. Sillä tarkoitetaan, että TSS -oikeus kieltää valtiota tai kansallista lainsäätäjää heikentämästä oikeuden toteuttamisessa jo saavutettua tasoa. Julkisen talouden rahoitusvaikeudet voivat olla johonkin rajaan asti peruste poiketa heikennyskiellosta, mutta tällöin tulee muistaa, että perus- tai ihmisoikeussäännös on velvoittava prioriteettilinjaus, ja julkisen talouden sopeutustoimet tulee tehdä ensisijaisesti muilla tavoin kuin heikentämällä perus- tai ihmisoikeussäännösten suojaamien oikeuksien toteutumista. Tämän vuoksi on tärkeä arvioida suunniteltujen leikkausten vaikutukset sekä selvittää muut vaihtoehdot sopeuttaa julkista taloutta.

Perustuslakivaliokunta on kahdessa, viime vuonna antamassaan lausunnossa (PeVL 11/2015 vp ja PeVL 12/2015 vp) todennut, että lapsiperheiden asemaan vaikuttavat uudistukset eivät saa johtaa tilanteeseen, jossa eri uudistusten yhteisvaikutukset muodostuvat perheille kohtuuttomiksi. **Perustuslakivaliokunta**

⁴ Vammaisilla henkilöillä tulisi olla mahdollisuus osallistua aktiivisesti päätöksentekoprosesseihin, jotka koskevat politiikkaa ja ohjelmia, mukaan lukien sellaiset, jotka suoraan koskevat heitä itseään (YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus, johdanto-osa, kohta o).

⁵ MLL:n johtava asiantuntija Esa Iivonen on analysoinut kyseistä asiaa perusteellisesti MLL:n lausunnossa STM:n kuulemistilaisuuteen liittyen lapsilisän indeksisidonnaisuuden lakkauttamiseen.

<http://www.mll.fi/kuntayhteistyö/?x19156044=26815016>

myös edellytti, että hallitus seuraa tarkoin lainsäädännön toimeenpanoa, jotta lasten ja lapsiperheiden perusoikeudet eivät käytännössä vaarannu.

Hallituksen esityksessä todetaan, että ehdotetuilla muutoksilla on ”vaikutuksia kansan- ja takuueläkkeiden sekä eräiden muiden etuuksien ja rahamäärien suuruuksiin, joten muutosten perustuslaillista arviointia on pidetty tarpeellisena”. Esityksessä kuitenkin esitetään laajasti perusteita sille, että esityksessä ehdotetut lait voidaan käsitellä tavallisena lakina perustuslain 72 §:n mukaisessa järjestyksessä.

LSKL kannattaa esityksen viemistä perustuslakivaliokunnan arvioitavaksi, sillä perustuslakivaliokunta on edellyttänyt hallituksen seuraavan tarkoin lainsäädännön toimeenpanoa, jotta lasten ja lapsiperheiden perusoikeudet eivät käytännössä vaarannu useiden eri säästötoimenpiteiden ja leikkausten johdosta. Kyse on myös Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitean em. Suomelle esittämästä huomautuksesta liittyen riittämättömään perusturvan tasoon.